Основні цифри

- Загальна кількість звернень за тематикою, якій присвячений розділ — **3874**
- Кількість повідомлень про порушені права — **18800**
- Кількість проваджень — **674**
- Кількість випадків відновлення прав — **272 звернення, 370 осіб**
- Кількість опрацьованих проєктів НПА — **1772**
- Кількість моніторингів — усього **58**, з них виїзних 4, безвиїзних 54
- Кількість актів реагування Уповноваженого: **6 подань Уповноваженого та 2 конституційних подання Уповноваженого**
- Кількість скерованих листів до державних органів, органів місцевого самоврядування — **4122**
- Кількість публікацій, роз'яснень, інформаційних матеріалів — **97**

Географія проведення моніторингів (дистанційних та виїзних)

Область	Кількість моніторингів
Вінницька	19
Волинська	6
Дніпропетровська	7
Донецька	5
Житомирська	7
Закарпатська	7
Запорізька	6
Івано-Франківська	6
Київська	25
Кіровоградська	5
м. Київ	6
Луганська	5
Львівська	7
Миколаївська	7
Одеська	7
Полтавська	7
Рівненська	5
Сумська	7
Тернопільська	6
Харківська	8
Херсонська	5
Хмельницька	20
Черкаська	8
Чернівецька	6
Чернігівська	7

6.1. Право на соціальний захист

У 2024 році до Уповноваженого надходили звернення про порушення прав людини і

громадянина у сфері соціального захисту. Найчастіше порушувались питання пенсійного забезпечення, реалізації права на отримання пільг і житлової субсидії, соціальних послуг і компенсації фізичним особам за надання соціальної послуги з догляду.

6.1.1. Право на пенсійне забезпечення

Значна кількість звернень громадян до Уповноваженого стосувалася їх права на пенсійне забезпечення. Ключовими були питання щодо забезпечення права на отримання пенсії в умовах викликів збройної агресії РФ та правового режиму воєнного стану, а також пов'язаних із цим та інших змін у законодавстві.

(а) пенсії по інвалідності в умовах правового режиму воєнного стану

У 2024 році до Уповноваженого зверталися особи з інвалідністю, яким були припинені виплати пенсій по інвалідності, призначених за різними законами України, оскільки термін встановлення інвалідності закінчився, а підтвердження про проходження повторного огляду МСЕК та встановлення інвалідності заявники не надали.

Моніторингом встановлено, що автоматичне продовження виплати пенсій по інвалідності прямо передбачено тільки Законом про пенсійне страхування[1]. За інформацією ПФУ, територіальні органи фонду в 2024 році продовжили виплату пенсії понад 101 тис. осіб з інвалідністю, строк повторного огляду в органах МСЕК яких збігся з періодом дії правового режиму воєнного стану, надзвичайного стану в Україні. Найбільша частка осіб, яким було продовжено пенсію, припадає на вікову категорію осіб з 25 до 60 років (чоловіків — 57199 осіб та жінок — 40114 осіб). Всім іншим особам, які отримують пенсію по інвалідності, для продовження виплати пенсії територіальні органи ПФУ рекомендували проходити МСЕК.

За результатом опрацювання звернень та проведення моніторингу Уповноважений надав рекомендації Мінсоцполітики щодо врегулювання на законодавчому рівні питання автоматичного продовження територіальними органами ПФУ пенсійних виплат усім одержувачам пенсій по інвалідності, які не мали можливості повторно пройти МСЕК в умовах дії правового режиму воєнного стану, а не лише тим, яким пенсії призначено за Законом про пенсійне страхування.

Такі рекомендації Мінсоцполітики не підтримало. Натомість за зверненнями, які надходили до Уповноваженого, доручено ПФУ поновити виплату пенсії на підставі постанови Уряду[2]. Цим громадянам продовжено виплату пенсії по інвалідності без наявності висновку МСЕК про продовження інвалідності.

Звернення громадян до Уповноваженого також стосувались повернення неправомірно утриманих коштів пенсій по інвалідності, що були автоматично продовжені на період воєнного стану, у випадку непідтвердження інвалідності при повторному огляді МСЕК.

До Уповноваженого надійшли звернення громадян із Львівської та Вінницької областей, які повідомили, що при повторному огляді МСЕК їм не підтверджено групу інвалідності, і тому територіальні органи ПФУ утримують із них зайво виплачені кошти за весь період непідтвердження інвалідності.

До ПФУ надіслано рекомендації Уповноваженого щодо перегляду рішень територіальних органів ПФУ з огляду на положення пункту 14[-6].1. розділу XV «Прикінцеві положення» Закону про пенсійне страхування, які передбачають припинення виплати пенсії особам, яким не підтверджено групу інвалідності, із місяця, наступного за місяцем надходження висновку МСЕК до територіального органу ПФУ.

Як наслідок реагування Уповноваженого, органи ПФУ повернули заявникам неправомірно утримані кошти.

(b) призначення пенсій особам, які працювали в Україні та за її межами, у зв'язку з денонсацією угод щодо пенсійного забезпечення з державами-учасницями СНД

З урахуванням рекомендацій Уповноваженого, викладених у Щорічних доповідях про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 та 2023 роках[3], Верховна Рада України 25.04.2024 ухвалила Закон щодо обчислення страхового стажу та пенсійного забезпечення, який набрав чинності 23.06.2024[4]. Ним врегульовано питання пропорційного обчислення страхового стажу особам, які працювали за межами України, у зв'язку з денонсацією угод щодо пенсійного забезпечення з державами-учасницями СНД. В результаті здійснення моніторингу з'ясувалося, що для реалізації повною мірою положень вказаного Закону необхідно прийняти підзаконний нормативно-правовий акт, який визначатиме порядок врахування страхового стажу, набутого за межами України.

Відповідний проєкт постанови Уряду «Деякі питання обчислення страхового стажу» Мінсоцполітики розробило та надіслало на погодження Уповноваженому у кінці серпня 2024 року, проте станом на 31.12.2024 на розгляд Кабінету Міністрів України цей проєкт постанови не внесено. Несвоєчасне прийняття Урядом підзаконного нормативно-правового акта призводить до порушення права громадян на пенсійне забезпечення.

Загалом же громадяни не мають можливості призначити пенсії з часу денонсації вказаної Угоди — з 19.06.2023. ПФУ вважає, що призначення пенсії особам, яким було відмовлено у призначенні пенсії до набрання чинності зазначеним Законом та внаслідок відсутності підзаконного акта має відбуватися з дати подачі нової заяви. Уповноважений не підтримав цю позицію та направив до Мінсоцполітики та ПФУ рекомендації щодо необхідності справедливого врегулювання зазначеної ситуації у проєкті постанови, що розробляється.

(c) пенсійне забезпечення громадян з числа пенсіонерів державної служби

У 2024 році до Уповноваженого надходили звернення громадян щодо порушення їхнього права на призначення пенсії за віком відповідно до Закону про державну службу[5]. Проблема полягає у тому, що з 1 січня 2024 року відбулися зміни[6] в оплаті праці державних службовців державних органів, які провели класифікацію посад державної служби. Через таке нововведення виникла потреба у внесенні відповідних змін до Порядку призначення пенсій деяким категоріям осіб[7], в частині визначення механізму розрахунку заробітної плати для призначення пенсії зазначеній категорії осіб, а також затвердження форм довідок про складові заробітної плати для такого обрахунку. Проте необхідні зміни було внесено до вказаного акта лише у липні 2024 року[8].

Під час розгляду звернень громадян встановлено, що територіальними органами ПФУ з 01.01.2024 застосовувалися різні підходи при призначенні пенсії за віком державного службовця. Одним громадянам пенсії призначалися на підставі довідок про заробітну плату, виданих за чинним до 01.01.2024 законодавством, а іншим у призначенні пенсії відмовляли на підставі відсутності нового порядку розрахунку заробітної плати для призначення пенсії та відповідної форми довідки.

Виявлено непоодинокі випадки зменшення розміру пенсійних виплат внаслідок проведення перерахунку пенсії на підставі нових довідок, виданих державним службовцям з урахуванням прийнятих змін до законодавства. Важливо, що з пенсіонерів надміру виплачені кошти за період виплати підвищених сум пенсії не утримувалися.

На розгляді Уповноваженого також перебувало *питання індексації пенсійних виплат пенсіонерам з числа державних службовців*. При опрацюванні проєкту постанови Уряду про проведення індексації пенсійних виплат у 2024 році встановлено, що для її проведення пенсіонерам з числа державних службовців, а також одержувачам пенсій на умовах законодавства про державну службу визначена дата 01.07.2024, тоді як для усіх інших категорій осіб — 01.03.2024.

Уповноважений надав рекомендації Мінсоцполітики щодо визначення єдиної дати проведення індексації пенсії — з 01.03.2024 для усіх категорій пенсіонерів незалежно від виду одержуваної ними пенсії, які були враховані у прийнятій постанові Уряду щодо проведення індексації пенсійних виплат у 2024 році[9]. За інформацією ПФУ, 22 400 державним службовцям, працівникам органів місцевого самоврядування, науковцям та іншим одержувачам пенсій на умовах законодавства про державну службу вперше проведено індексацію пенсії з 1 березня 2024 року, а не з 1 липня, як це було у попередні роки.

(d) право на доплату до пенсії непрацюючим пенсіонерам, які проживають на території радіоактивного забруднення

До Уповноваженого надходили численні звернення громадян щодо здійснення доплати до пенсії непрацюючим пенсіонерам, які проживають на території радіоактивного забруднення, на підставі статті 39 Закону про захист постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи[10], у розмірі, що дорівнює двом мінімальним заробітним платам (згідно із законом про Державний бюджет України на відповідний рік), право на яку постраждалі виборювали у судах.

У межах проваджень Уповноваженого, відкритих за зверненнями заявників, одержані позиції від ПФУ та Мінсоцполітики, Мін'юсту. Встановлено застосування територіальними органами ПФУ різних підходів при обрахунку розміру встановленої доплати з 1 січня 2024 року. Так, окремі громадяни продовжували її отримувати у розмірі, визначеному з розрахунку розміру мінімальної заробітної плати або розміру прожиткового мінімуму (за рішеннями суду, які набрали законної сили до 01.01.2024, що зобов'язували здійснювати доплати із застосуванням вказаних величин). Втім більшість отримували доплату виходячи з розміру 1600 грн, показника розміру мінімальної заробітної плати, який передбачений частиною другою статті 8 Закону про держбюджет на 2024 рік для обчислення виплат за рішеннями суду (за судовими рішеннями, які набрали законної сили після 01.01.2024, а також що набрали законної сили до 01.01.2024, але у справах яких були наявні вимоги державних

виконавців про перегляд розміру доплати відповідно до законодавства).

Мін'юстом поінформовано, що наявність на виконанні виконавчих документів зобов'язувало державних виконавців звернутись до боржника з вимогою щодо виконання судових рішень, а зменшення розміру доплати до пенсії є наслідком дії положення частини другої статті 8 статті Закону про держбюджет на 2024 рік, що встановлює менший розмір мінімальної заробітної плати для виконання судових рішень порівняно з тим, що раніше застосовувався при визначенні розміру відповідної доплати.

Зазначена ситуація створила соціальну напругу серед відповідної категорії населення.

Спроба врегулювати ситуацію з виконанням судових рішень щодо здійснення зазначеної доплати до пенсії через Закон про держбюджет на 2024 рік, а не шляхом внесення змін до базового Закону про захист постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, не відповідає конституційним засадам і приводить до системного порушення прав громадян. З огляду на це 5 вересня 2024 року Уповноважений вніс конституційне подання до КСУ про неконституційність вказаних положень Закону про держбюджет на 2024 рік. Ухвалою колегії суддів КСУ відкрито конституційне провадження у справі[11].

Також до Мінсоцполітики направлені рекомендації щодо врегулювання питання на законодавчому рівні. Ці рекомендації Уповноваженого не були враховані. Водночас у 2025 році всупереч конституційним принципам продовжено неправомірну практику правового регулювання питання здійснення громадянам зазначеної виплати у Законі України «Про Державний бюджет на 2025 рік» від 19 листопада 2024 року № 4059-IX, що дає підстави громадянам повторно звертатися за захистом своїх прав до суду.

6.1.2. Реалізація права на соціальне забезпечення

(a) право пільгових категорій громадян на отримання документа, що підтверджує право на пільги

У 2024 році залишилась не вирішеною проблема видачі посвідчень, що підтверджує право окремих категорій громадян на пільги та гарантії, пов'язані з наявністю відповідного статусу, внаслідок відсутності бланків.

На рекомендації Уповноваженого щодо забезпечення відповідними бланками посвідчень відповідно до потреби Мінсоцполітики поінформовано, що загальна потреба по Україні у бланках посвідчень осіб з інвалідністю до кінця 2024 року становила 108 892 одиниць. У межах можливостей держбюджету закуплено та передано структурним підрозділам з питань соцзахисту населення ОВА та КМВА 904 358 одиниць бланків посвідчень, тобто 83% від потреби. Потреба в інших видах бланків посвідчень, зокрема постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС різних категорій, реабілітованої особи, ветерана праці, забезпечена лише на 12,9% (закуплено 38 323 одиниці бланків замість необхідних 296 644 одиниць).

(b) право на житлові субсидії

Упродовж 2024 року до Уповноваженого надходили звернення громадян щодо порушення їхнього права на своєчасне отримання житлових субсидій та / або отримання їх у повному

розмірі.

Виявлені системні порушення територіальними органами ПФУ права громадян на повноту та своєчасність виплати житлових субсидій, а саме: неправомірне зменшення їх розміру внаслідок неврахування ПФУ під час розрахунку всіх житлово-комунальних послуг, якими громадяни користуються та за які сплачують; незаконні припинення виплати житлових субсидій внаслідок неналежного опрацювання органами ПФУ верифікованих даних.

До Уповноваженого в травні 2024 року звернулася дев'яносторічна мешканка м. Чернігова та повідомила про те, що з травня 2023 року недоотримує житлову субсидію, оскільки територіальний орган ПФУ не врахував надану КП «ЖЕК-13» інформацію про підтвердження надання послуги та тарифи на управління багатоквартирним будинком.

Уповноважений в ході здійснення провадження надсилав запити до КП «ЖЕК-13», ПФУ, Нацсоцслужби, Мінсоцполітики. Проте територіальний орган ПФУ всупереч законодавству відмовлявся проводити перерахунок, вважаючи, що дані про тарифи надані несвоєчасно.

На виконання наданих Уповноваженим рекомендацій за дорученням Мінсоцполітики територіальним органом ПФУ в грудні 2024 року здійснено перерахунок раніше призначеної заявниці житлової субсидії з травня 2023 року на повний перелік послуг.

Доцільно зазначити, що виявлені Уповноваженим проблемні питання перерахунку (донарахування) розміру житлової субсидії громадянам, не розрахованої територіальними органами ПФУ у повному обсязі через відсутність необхідних для її призначення відомостей від окремих управителів багатоквартирних будинків, ОСББ, виконавців комунальних послуг, врегульовано в прийнятій постанові Уряду[12].

(c) право на отримання компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній / професійній основі

До Уповноваженого надходили звернення громадян щодо відмови у призначенні компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на професійній основі[13]. Відмови аргументовані ненаданням висновку про стан здоров'я особи, яка через порушення функцій організму не може самостійно пересуватися та обслуговувати себе самостійно і потребує надання соціальних послуг з догляду, форма якого мала бути затверджена МОЗ. До МОЗ, Мінсоцполітики надано рекомендації Уповноваженого щодо необхідності затвердження форми відповідного висновку.

Такі рекомендації не були враховані з посиланням на те, що Мінсополітики розроблений проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2020 р. № 859 і від 6 жовтня 2021 р. № 1040», яким передбачено призначення вказаної компенсації виключно на підставі визначення ступеня індивідуальних потреб особи, яка потребує надання соціальних послуг з догляду на професійній основі, та виключення із переліку документів висновку про стан її здоров'я. Проте станом на 31.12.2024 року Мінсоцполітики проєкт акта на розгляд Кабінету Міністрів України не внесено.

Проблемним питанням залишається відсутність фінансових ресурсів місцевих бюджетів для

виплати компенсацій надавачам соціальної послуги з догляду як на непрофесійній, так і професійній основі. В умовах дефіциту коштів місцевих бюджетів виявлено випадки, коли фізичні особи, які надають соціальні послуги з догляду, невчасно отримують гарантовані законодавством компенсації. У межах розгляду окремих звернень право заявників вдалося поновити — ОМС прийнято рішення про призначення відповідної компенсації. Однак є випадки, коли через брак коштів ОМС пропонують лише альтернативні варіанти надання соціальних послуг.

Під час розгляду звернень громадян була виявлена проблема незарахування до страхового стажу особи, яка здійснює догляд за особою з інвалідністю I групи або за особою, яка досягла встановленого законодавством пенсійного віку, та за висновком закладу охорони здоров'я потребує постійного стороннього догляду, періоду такого догляду, за який вона отримує відповідну компенсацію, як це передбачено вимогами пункту 9 статті 11 Закону про пенсійне страхування.

До Уповноваженого звернулася жителька міста Чернівці Ш. щодо відсутності в Реєстрі застрахованих осіб даних про сплату за неї єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) як за непрацюючу працездатну особу, яка здійснює догляд за особою з інвалідністю I групи та отримує компенсацію фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності на професійній основі.

Причиною незарахування ЄСВ стала відсутність технічної можливості програмного комплексу «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада».

Надіслано рекомендації Уповноваженого до Мінсоцполітики щодо доопрацювання програмного комплексу.

За інформацією Мінсоцполітики, доопрацьований програмний комплекс в частині нарахування ЄСВ за одержувачів компенсації за надання соціальних послуг на професійній основі було надано користувачам 24.10.2024. Як наслідок, забезпечено зарахування ЄСВ як за заявницю, так і інших осіб, які надають відповідні послуги.

6.1.3. Погашення заборгованості із пенсійних та соціальних виплат за судовими рішеннями

Численні звернення громадян до Уповноваженого стосувалися отримання заборгованості, що утворилася внаслідок нарахування пенсійних коштів на виконання судових рішень, ухвалених на їх користь.

За інформацією ПФУ, виплата заборгованості з пенсійних виплат за рішеннями суду розпочалась у жовтні 2024 року, після затвердження Кабінетом Міністрів України[14] Бюджету Пенсійного фонду України на 2024 рік. Профінансовано погашення заборгованості за рішеннями суду, що надійшли до територіальних органів ПФУ за період з 21.09.2020 до 19.11.2020 включно на загальну суму 500 млн гривень.

Також до Уповноваженого надходили звернення громадян стосовно погашення заборгованості з виплати щомісячної грошової допомоги у зв'язку з обмеженням споживання продуктів харчування місцевого виробництва й особистого підсобного господарства громадянам, які проживають на територіях радіоактивного забруднення, за прийнятими на їх

користь рішеннями судів.

Відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення виконання рішень суду[15], виконання судових рішень щодо виплати вказаної допомоги відносяться до третьої черги виконання, що в теперішніх умовах фактично позбавляє громадян можливості отримати кошти заборгованості.

Мінсоцполітики, як головний розпорядник бюджетних коштів та відповідальний виконавець бюджетної програми, підтверджує наявність окресленої проблеми та зазначає, що станом на 01.07.2024 загальна потреба в коштах для забезпечення виконання рішень суду становила близько 1,15 млрд гривень. Виділених на ці цілі асигнувань з державного бюджету (на 2024 рік — 100 млн грн) достатньо лише для часткового виконання рішень суду, зокрема тільки першої та другої черги, а всі інші черги виконання залишаються без руху.

Наведені дані щодо стану погашення заборгованості з пенсійних та соціальних виплат за рішеннями судів вкотре підкреслюють наявність триваючої системної проблеми відсутності бюджетних коштів для забезпечення виконання судових рішень, боржниками за якими є державні органи.

До Уповноваженого в 2024 році надходили звернення громадян з числа ветеранів війни та жертв нацистських переслідувань щодо порушення їхнього права на отримання заборгованості з виплати разової грошової допомоги до 5 травня за 2022 рік у розмірах, визначених Законом про статус ветеранів війни[16] та Законом про жертви нацизму[17], за судовими рішеннями, боржниками в яких визнано територіальні органи ПФУ.

Проблема полягає у тому, що до 2022 року виплату щорічної разової грошової допомоги особам з числа отримувачів пенсії здійснювали органи соціального захисту населення, а у 2023 році та у подальшому — територіальні органи ПФУ. Проте відповідних змін у зв’язку з передачею функцій з виплати вказаної допомоги територіальним органам ПФУ до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення виконання рішень суду, не було внесено.

З урахуванням рекомендацій Уповноваженого Урядом прийнято постанову[18], якою внесено зміни до вказаного Порядку, стосовно визначення територіальних органів ПФУ боржниками за відповідними судовими рішеннями, а також включення цих рішень до окремої черги з погашення заборгованості за спеціальною бюджетною програмою.

6.2. Право на охорону здоров’я

Протягом 2024 року до Уповноваженого надходили звернення від громадян про порушення їхніх прав у сфері охорони здоров'я, зокрема, на: встановлення інвалідності; проведення клініко-експертної оцінки якості надання медичної допомоги та медичного обслуговування;

безоплатне забезпечення медичними виробами та лікарськими засобами; вільний вибір лікаря і закладу охорони здоров'я; судово-психіатричну експертизу; медичну реабілітацію; належну та своєчасну медичну допомогу особам, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання.

6.2.1. Право громадян на медико-соціальну експертизу та встановлення інвалідності

У 2024 році до Уповноваженого надійшло 299 звернень з питань проведення медико-соціальної експертизи, що на 95% більше, ніж за минулий рік. За результатами аналізу звернень громадян з'ясовано такі основні проблемні питання: зволікання з боку закладів охорони здоров'я щодо оформлення медичної документації для направлення на МСЕК; відмова у встановленні інвалідності при первинному огляді МСЕК; зміна групи інвалідності на нижчу за ступенем; відсутність автоматичного продовження інвалідності для дітей з інвалідністю з дитинства після досягнення ними 18-річного віку.

До Уповноваженого звернувся житель Запорізької області, громадянин Л., особа з важкими хронічними ускладненнями внаслідок ендокринологічного захворювання, стосовно довготривалого (з 26.12.2023) оформлення огляду МСЕК для встановлення інвалідності.

Уповноважений надав рекомендацію Департаменту охорони здоров'я Запорізької обласної державної (військової) адміністрації та комунальній установі «Адміністрація з питань охорони здоров'я» Запорізької міської ради щодо прискорення огляду МСЕК.

Надані рекомендації враховано, громадянина Л. 11.04.2024 було направлено на огляд Шевченківської МСЕК м. Запоріжжя та визнано особою з інвалідністю III групи.

6.2.2. Право громадян, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання, на належну та своєчасну медичну допомогу

За результатами розгляду звернень, які надходили до Уповноваженого, встановлено, що невирішеним залишається питання забезпечення орфанних хворих лікарськими засобами, які зареєстровані в Україні, але не внесені до Національного переліку основних лікарських засобів чи до Реєстру оптово-відпускних цін на лікарські засоби, що унеможливлює їх закупівлю за кошти місцевих бюджетів.

До Уповноваженого звернувся житель Львівської області, громадянин Д., особа з інвалідністю II групи з дитинства, який страждає на рідкісне (орфанне) захворювання — синдром Швахмана-Даймонда, щодо забезпечення його лікарським засобом «Креон» 25000» на безоплатній основі.

У межах провадження Уповноваженого з'ясовано, що лікарський засіб неможливо придбати за рецептом лікаря, оскільки вартість препарату перевищує встановлені законодавством оптово-відпускні ціни[19], що унеможливлює його відшкодування місцевими бюджетами.

У відповідь на запити Уповноваженого до департаментів охорони здоров'я Львівської ОДА і Львівської міської ради прийнято рішення про виділення гр. Д. коштів у сумі 73 000 грн для забезпечення його лікарським засобом «Креон 25000» в рамках Комплексної програми підтримки галузі охорони здоров'я Львівської області на 2021–2025 роки.

Уповноважений надав рекомендації МОЗ щодо нормативного врегулювання зазначеного

вище питання, які МОЗ не підтримало. Наразі проблема потребує комплексного вирішення, зокрема внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 р. № 1303[20].

Уповноважений у 2024 році здійснив дистанційний моніторинг стану виконання завдань, передбачених Планом заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи надання медичної допомоги пацієнтам, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання, на 2021–2026 роки[21].

За результатами моніторингу встановлено, що станом на грудень 2024 року із 17 заходів виконано 9 із запланованих на 2021–2024 роки і 4 заходи, термін виконання яких встановлено на 2026 рік, у процесі виконання.

Одним із найважливіших завдань, яке залишається невирішеним, є затвердження Національного класифікатора рідкісних (орфанних) захворювань.

Також не розроблено та не впроваджено регіональні програми соціально-психологічної підтримки пацієнтів, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання.

Під час моніторингу Уповноваженого Референтними центрами з питань рідкісних (орфанних) захворювань зазначено проблемні питання, які вимагають:

- перегляду наявних, розроблення і затвердження нових галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я (настанов, стандартів та уніфікованих клінічних протоколів) для виявлення, ранньої діагностики та лікування пацієнтів, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання;

- розширення спектру лікарських засобів, зареєстрованих в Україні, необхідних для лікування рідкісних захворювань;

- внесення змін до Національного переліку[22] щодо лікарських засобів, необхідних для лікування рідкісних захворювань.

6.2.3. Право громадян на біологічне батьківство (материнство) в умовах дії правового режиму воєнного стану

Чисельність населення України, за оцінкою Інституту демографії та проблем якості життя Національної академії наук, до 2041 року може скоротитися до 28,9 млн осіб, а до 2051 року — до 25,2 млн осіб[23].

З огляду на демографічну ситуацію, яка склалася в державі під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації, правове регулювання збереження генофонду українського народу нині є надзвичайно актуальним і потребує вжиття невідкладних заходів реагування з боку держави.

Так, НСЗУ у межах реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування станом на квітень 2024 року було укладено із закладами охорони здоров'я 15 договорів на медичне обслуговування населення за пакетом медичних послуг «Лікування безпліддя за допомогою допоміжних репродуктивних технологій», яким скористалось 150 громадян.

Станом на кінець 2024 року кількість укладених договорів за цим пакетом збільшилась до 20, послугами скористались 1994 пацієнти та 173 ще проходять лікування. На реалізацію зазначеного пакета спрямовано понад 151 млн грн, але використано 102,29 млн грн, тобто 67,74%.

Водночас спостерігається низька поінформованість громадян України щодо можливостей лікування захворювань, які негативно впливають на репродуктивне здоров'я чоловіків та жінок безоплатно в межах Програми державних медичних гарантій.

Важливим стало прийняття у 2023 році Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)»[24], який створив для захисників та захисниць України державні гарантії на право мати дітей у разі отримання поранень, які впливають на репродуктивні функції, шляхом оплачуваного державою зберігання їхніх репродуктивних клітин.

Уповноваженим у 2024 році опрацьовано проєкт Бюджетної декларації на 2025–2027 року[25] та запропоновано передбачити у ній видатки на окрему бюджетну програму щодо забезпечення права військовослужбовців на біологічне батьківство (материнство) на випадок втрати репродуктивної функції. Рекомендацію Уповноваженого враховано, у Законі про бюджет на 2025 рік[26] передбачені видатки за бюджетною програмою КПКВК 2301560 «Надання окремих медичних послуг деяким категоріям осіб, які захищають / захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України» на суму 939077,3 тис. гривень.

11 лютого 2025 року Уряд прийняв постанову, якою затверджено Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання окремих медичних послуг деяким категоріям осіб, які захищають / захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України[27].

6.3. Право на працю

У 2024 році до Уповноваженого надходили звернення про порушення прав людини і громадянина у сфері праці. Найчастіше порушувались питання права громадян у сфері загальнообов’язкового державного соціального страхування; права на отримання заборгованості по виплаті зарплати; права освітян на оплату праці; залишилась не вирішеною проблема членів сімей загиблих внаслідок нещасного випадку на виробництві, на отримання одноразової допомоги; питання призначення одноразової грошової допомоги за шкоду життю та здоров’ю, завдану працівникам об’єктів критичної інфраструктури, державним службовцям, посадовим особам місцевого самоврядування внаслідок військової агресії РФ; встановлено невідповідність положень закону, які встановлюють право на відпустку в умовах воєнного стану Конституції України.

6.3.1. Право членів сімей загиблих внаслідок нещасного випадку на виробництві, на

отримання одноразової допомоги

На розгляді Уповноваженого перебувало питання щодо забезпечення права членів сімей осіб, які загинули внаслідок нещасного випадку на виробництві, на отримання одноразової допомоги, адже згідно з Порядком[28] при призначенні страхових виплат обов'язковою умовою було однакове місце реєстрації членів сім'ї та померлого. Обмеження звужувало права членів сімей загиблих працівників і суперечило Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», який не передбачав такої вимоги.

На виконання рекомендацій, наданих Уповноваженим Мінсоцполітики, у новому Порядку[29] було усунено вимогу щодо збігу місць реєстрацій, тим самим забезпечено право членів сімей загиблих на отримання одноразової допомоги.

6.3.2. Право на відпустку як конституційна гарантія для працівників

У ході моніторингу законодавства встановлено, що Законом № 3494[30] внесено зміни до статті 12 та «Прикінцевих положень» Закону про трудові відносини в умовах воєнного стану[31], якими внесено зміни до порядку надання невикористаних днів щорічної основної відпустки на період дії правового режиму воєнного стану, а також після його припинення або скасування. За результатами аналізу зазначених змін, 13.06.2024 до КСУ внесено конституційне подання Уповноваженого про визнання такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) окремі положення Закону 2136. У Конституційному поданні Уповноваженого обґрунтовується, що невикористані дні щорічних відпусток не можуть надаватись за рішенням роботодавця без збереження заробітної плати, строк дії обмежень, що встановлені у зв'язку з воєнним станом, повинен бути визначений і передбачений законом, а не діями суб'єкта правовідносин. Адже відповідно до статті 45 Конституції України, щорічні відпустки є оплачувані та їх тривалість визначається законами, крім того відповідно до статті 64 Конституції України допускається обмеження прав на період воєнного стану, а не їх скасування. 10.07.2024 КСУ відкрив конституційне провадження за вказаним конституційним поданням Уповноваженого; ухвалою від 24.09.2024 визначив письмову форму конституційного провадження; 03.10.2024 на відкритій частині у формі письмового провадження КСУ розглянув справу за вказаним конституційним поданням та, за результатами розгляду, перейшов до закритої частини для ухвалення рішення[32].

6.3.3. Одноразова грошова допомога за шкоду життю та здоров'ю, завдану працівникам об'єктів критичної інфраструктури, державним службовцям, посадовим особам місцевого самоврядування внаслідок військової агресії РФ

Військова агресія призводить до руйнування цивільної інфраструктури, знищення підприємств і травмування працівників. У 2023 році прийнято Закон про грошову допомогу за шкоду життю та здоров'ю, завдану працівникам об'єктів критичної інфраструктури, державним службовцям, посадовим особам місцевого самоврядування внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України[33], яким передбачено додатковий соціальний захист для працівників об'єктів критичної інфраструктури (далі — ОКІ), державних службовців, посадових осіб ОМС — виплату одноразової грошової допомоги за шкоду життю та здоров'ю (далі — одноразова допомога). Станом на 01.01.2025, починаючи з 24.02.2024, зареєстровано потерпілих серед працівників ОКІ — 1653, у тому числі зі

смертельними наслідками — 362; серед державних службовців відповідно 66 і 25; серед посадових осіб ОМС — 57 і 16.

Моніторингом Уповноваженого з'ясовано, що проблема на призначення одноразової допомоги виникає переважно у працівників ОКІ. До причин порушення такого права слід віднести несвоєчасність прийняття підзаконних нормативно-правових актів до Закону про грошову допомогу, який набув чинності з 01.05.2023. Підставою для призначення такої допомоги є включення об'єкта до Реєстру об'єктів критичної інфраструктури. Моніторингом з'ясовано, що такий Реєстр необхідно було запровадити ще у березні 2022 року на виконання положень Закону №1882[34], а фактично його впроваджено у травні 2023 року згідно з постановою Уряду[35]. Така ситуація призвела до того, що потерпілі та члени їхніх сімей не змогли своєчасно реалізувати своє право на отримання одноразової допомоги.

До суб'єктивних чинників, які призводять до непризначення одноразової допомоги працівникам ОКІ відноситься: неповнота інформації, яка подається секторальними органами[36], її недостовірність, невідповідність категоріями критичності, внаслідок чого ОКІ не включаються до Реєстру; невідповідність юридичної адреси ОКІ, вказаного в Реєстрі з безпосередніми об'єктами, на яких сталась надзвичайна подія; робоче місце потерпілого може не збігатись з юридичним адресою (наприклад, при виїзді для усунення аварій по електропостачанню тощо).

До Уповноваженого звернулась голова профспілки ОКІ м. Києва щодо відмови ПФУ у виплаті грошової допомоги 46 потерпілим та членам їх сімей, з яких — 29 зі смертельними наслідками. У ході провадження було з'ясовано, що об'єкт не включений до Реєстру через неспівпадіння юридичної адреси з Реєстром і місцем, де сталась надзвичайна подія. Відповідно до рекомендацій Уповноваженого, до секторального органу, Держспецзв'язку, ПФУ об'єкт інфраструктури включений до Реєстру. Потерпілим поновлено право на отримання грошової допомоги.

6.3.4. Додержання прав педагогічних та науково-педагогічних працівників на оплату праці

Відповідно до частини другої статті 61 Закону № 2145[37], з 2023 року посадовий оклад педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії встановлюється в розмірі трьох мінімальних заробітних плат, а найменший посадовий оклад науково-педагогічного працівника встановлюється на 25% вище від посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії. Пунктом 6 розділу XII Прикінцевих та перехідних положень Закону № 2145 Уряду було доручено забезпечити до 2023 року поетапну реалізацію зазначеного положення.

З метою реалізації положень статті 61, урядовою Постановою № 822[38] було затверджено нові схеми посадових окладів працівників і щорічним збільшенням розмірів посадових окладів. Які мали становити: з 01.01.2020 — 2,5 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня відповідного року; відповідно з 01.01.2021 — 3 розміру прожиткового мінімуму; 01.01.2022 — 2,5 розміру прожиткового мінімуму; з 01.01.2022 — 3,5 розміру прожиткового мінімуму; з 01.01.2023 — 4 розміри прожиткового мінімуму. Проте дію Постанови № 822 було зупинено на 2020 рік згідно з Постановою № 1044[39]. Надалі її дія щорічно призупинялася протягом 2021–2024 років, а з 01.01.2025 року зупинена до кінця календарного року, наступного за роком припинення або скасування воєнного стану.

Станом на початок 2025 року оплата праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів і установ освіти і науки здійснюється за посадовими окладами (ставками), розмір яких визначається за Єдиною тарифною сіткою (далі — ЄТС)[40]. Базовий посадовий оклад педагогічного працівника за ЄТС є набагато нижчим за передбачений Законом № 2145. Уповноважений надав рекомендації МОН щодо напрацювання шляхів вирішення вказаної проблеми.

До Уповноваженого звернувся викладач, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист фахового педагогічного коледжу К., який має понад 20 років педагогічного стажу. На думку заявника, його заробітна плата відповідно до частини другої статті 61 Закону про освіту, враховуючи посадовий оклад та надбавки, повинна становити більше 60 тис. грн, проте розмір його реальної заробітної плати відповідно до ЄТС становить 13047,75 грн.

Уповноважений у вересні 2024 року надав рекомендації Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій щодо аналізу практики застосування частини другої статті 61 Закону про освіту МОН стосовно розмірів посадових окладів (тарифних ставок) та інших складових заробітної плати освітян з урахуванням фінансових можливостей бюджетів усіх рівнів та Мінфіну щодо можливих шляхів вирішення питання щодо реалізації норм статті 61 Закону України «Про освіту».

6.3.5. Право громадян у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування

До Уповноваженого надходили звернення громадян, профспілкових організацій щодо порушення прав застрахованих осіб у зв'язку із не зарахуванням працівникам страхового стажу у разі несплати роботодавцем ЄСВ. За даними ДПС, станом на 01.01.2025 розмір заборгованості зі сплати ЄСВ становить 20,1 млрд грн. Своєчасність та повнота сплати ЄСВ роботодавцем має безпосередній вплив на розмір пенсії майбутніх та нинішніх пенсіонерів, на розмір допомоги по безробіттю. За даними Мінекономіки, станом на 01.01.2025 загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати склала 3,9 млрд грн. Наявність заборгованості із заробітної плати супроводжується й несплатою роботодавцем ЄСВ за найманих працівників. Неодноразово у щорічних доповідях Уповноваженого наголошувалось на необхідності законодавчого врегулювання питання зарахування до страхового стажу періоду, за який не сплачено ЄСВ[41].

За рекомендаціями Уповноваженого Мінсоцполітики розробило законопроєкт щодо комплексного реформування системи пенсійного страхування, який, зокрема, передбачає можливість зарахування періодів роботи до страхового стажу навіть у разі наявності заборгованості зі сплати ЄСВ, за умови, що страхувальник подав звітність щодо нарахування внесків за відповідні періоди. Зазначений проєкт перебуває на стадії доопрацювання і не внесений на розгляд Уряду.

До Уповноваженого звернувся голова первинної організації Профспілки працівників авіабудування та машинобудування України на Харківському державному авіаційному виробничому підприємстві щодо порушення права на оплату праці працівників цього підприємства. У ході провадження з'ясовано, що починаючи з 2017 року станом на вересень 2024 року заборгованість із виплати заробітної плати на Підприємстві становить 279,9 млн грн, зі сплати ЄСВ — 129,7 млн грн перед 4647 працівниками.

6.4. Право власності

Протягом 2024 року до Уповноваженого надходили звернення про порушення прав людини і громадянина у сфері прав власності, які переважно стосувались надання житлових приміщень громадянам, які потребують поліпшення житлових умов, забезпечення належних умов проживання та земельних прав, зокрема, питань отримання земельної частки (паю).

6.4.1. Порушення права на приватизацію житла

Протягом року до Уповноваженого надходили звернення щодо порушення права на приватизацію житла. За результатами їх розгляду з'ясовано, що однією із причин неможливості поліпшити житлові умови є несвоєчасне вжиття органами державної влади заходів щодо передачі житлових приміщень в комунальну власність для подальшої приватизації.

До Уповноваженого звернувся громадянин К. з м. Кодима Одеської області стосовно порушення його права на приватизацію житлового приміщення.

Встановлено, що житлове приміщення перебувало у державній власності та було закріплено за АТ «Укрзалізниця» на праві господарського відання. У 2010 році заявнику зазначене житло було виділено як службове, а у 2012 році воно було виключено зі статусу службового і заявник висловив бажання його приватизувати.

Протягом 2012–2023 років заявник неодноразово звертався до уповноважених органів із проханням передати зазначену квартиру в комунальну власність для подальшої приватизації, проте жодних рішень з цього питання не приймалося.

В межах реагування Уповноваженого направлялись відповідні рекомендації до АТ «Укрзалізниця», Кодимської міської ради Одеської області, Мінрозвитку, Фонду державного майна України щодо додержання вимог чинного законодавства та вжиття вичерпних заходів для передачі квартири в комунальну власність з метою її подальшої приватизації особою.

З метою забезпечення реалізації житлових прав заявника КМУ прийнято розпорядження від 03 травня 2024 р. № 391-р «Про передачу нерухомого майна у власність Кодимської міської територіальної громади Подільського району Одеської області»[42].

Відтак право громадянина на отримання у власність квартири поновлено.

6.4.2. Порушення прав громадян на виділення земельних ділянок

Протягом 2024 року до Уповноваженого надходили звернення громадян щодо бездіяльності органів місцевого самоврядування у питаннях виділення земельних ділянок у натурі (на

місцевості), на які вони мають право відповідно до законодавства.

За результатами розгляду звернень громадян з'ясовано, що однією з причин неможливості отримати земельну ділянку громадянами як власниками земельних часток (паїв) є неправильне застосування ОМС положень законодавства, що стосується виділення земельних часток (паїв).

До Уповноваженого надійшло звернення громадянки Д. з м. Рівного щодо стверджуваного порушення її права на виділення земельної ділянки у натурі (на місцевості) з боку Демидівської селищної ради Рівненської області.

За результатом розгляду звернення встановлено, що рішенням суду за заявницею визнано право в порядку спадкування за законом на земельну частку (пай), що залишилась після смерті її матері.

З'ясовано, що рішенням ради заявниці було надано дозвіл на розроблення проєкту землеустрою щодо відведення у власність земельної ділянки для ведення товарного сільськогосподарського виробництва за рахунок земель запасу сільськогосподарського призначення.

Водночас таке рішення не відповідало нормам Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» враховуючи те, що порядок безоплатної передачі земельної ділянки у власність та виділення в натурі (на місцевості) земельної частки (паю) є різними підставами набуття права власності.

У межах відкритого провадження Уповноваженим надавалися відповідні рекомендації селищній раді та наголошувалось на організаційних та правових засадах виділення власникам земельних часток (паїв) земельних ділянок у натурі (на місцевості).

Результатом вжитих дій Уповноваженим стало скасування попереднього рішення та прийняття іншого, яке дозволить заявниці реалізувати своє право на земельну ділянку, таким чином поновлено право заявниці на отримання земельної ділянки в натурі (на місцевості) у власність.

Аналогічні заходи реагування Уповноваженого були вжиті щодо 7 інших громадян із Вишківської громади Закарпатської обл., Зарічненської громади Рівненської обл., Погребищенської громади Вінницької обл., які також повідомили про порушення їхніх прав з боку ОМС на отримання земельних ділянок в натурі (на місцевості), на які вони мають право відповідно до законодавства.

Враховуючи системність питання, з яким звертались громадяни щодо неможливості отримання земельної частки (паю), Уповноважений ініціював здійснення моніторингу додержання ОМС вимог Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)»[43], яким охоплено 35 об'єктів моніторингу.

Результати проведеного моніторингу засвідчили, що об'єкти моніторингу в цілому дотримуються вимог цього Закону, основні заходи щодо виділення земельних ділянок власникам земельних часток (паїв) виконуються згідно із законодавством, що свідчить про

належний рівень відповідальності та дотримання правових норм з боку об’єктів моніторингу.

У межах проведеного моніторингу встановлено, що Томашпільською селищною радою Вінницької області були прийняті рішення щодо виділення земельних ділянок власникам земельних часток (паїв) на підставі технічної документації із землеустрою щодо інвентаризації земель без попереднього отримання дозволу на розробку такої документації.

Уповноваженим надано рекомендації ОМС щодо додержання вимог законодавства в процесі виділення земельних ділянок з метою недопущення порушення земельних прав громадян.

6.5. Права у сфері культури

Під час збройної агресії проти України РФ знищує українську культуру та ідентичність українського народу, пам’ятки культурної спадщини світового, національного та місцевого значення, заклади культурної інфраструктури.

Загальна чисельність пошкоджених пам’яток культурної спадщини в Україні станом на кінець грудня 2024 року складає 1255 об’єктів. З них національного значення — 125, місцевого — 1055, щойно виявлених — 75.

Станом на 25 грудня 2024 року збитків зазнали 2156 об’єктів культурної інфраструктури, з них 382 — знищені (17,7 %).

Уповноважений неодноразово звертався до Мін’юсту та МЗС щодо необхідності ратифікації та імплементації Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов’язані з культурними цінностями, яка була прийнята 19 травня 2017 року в м. Нікосія (далі — Конвенції).

12 грудня 2024 року Президент України вніс до Верховної Ради України проєкт Закону «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями» (реєстр. № 0297)[44].

Положення Конвенції удосконалюють механізми протидії правопорушенням, пов’язаним з культурною спадщиною, як на підконтрольних уряду Україні територіях, так і на ТОТ України. Імплементація норм Конвенції посилить кримінально-правовий захист культурних цінностей від несанкціонованих розкопок, знищення, руйнування, пошкодження, незаконного обігу та розміщення на ринку, зокрема через мережу Інтернет[45].

Здійснюваний Уповноваженим моніторинг додержання прав громадян у сфері культури засвідчив наявність низки проблемних питань, що потребують врегулювання, зокрема:

1. Не проведено повну цифровізацію інфраструктури музеїв, зокрема не створено інформаційної системи для Музейного фонду України.

В умовах правового режиму воєнного стану, коли російські окупаційні сили знищують, руйнують та викрадають культурні цінності на ТОТ України, все більшої актуальності набуває питання оцифрування експонатів Музейного фонду України.

Уповноваженим було з'ясовано, що кількість предметів державної частини Музейного фонду України, які зберігаються в музеях державної та комунальної форм власності, а також у музеях, створених при підприємствах, в установах, організаціях і навчальних закладах державної та комунальної форм власності чи у їх складі, становить близько 12 млн одиниць. Однак із державної частини Музейного фонду України лише 10% експонатів були оцифровані.

2. Не розроблено та не впроваджено загальний реєстр викрадених з України під час війни культурних цінностей.

Уповноваженим було встановлено, що 2023 року частину першу статті 16 Закону про культуру[46] було доповнено нормою, якою передбачено, що центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, забезпечує створення, впровадження та ведення електронних реєстрів у сфері культури, розробляє і вносить на розгляд Кабінету Міністрів України положення про електронні реєстри у сфері культури.

Для можливості відновлення права власності України на культурні цінності у випадку його незаконного присвоєння, зокрема під час воєнних дій, важливим є їх обов'язковий облік.

3. Не розроблено та не затверджено науково-проєктну документацію з визначення меж та режимів використання буферних зон об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Визначення процедури розроблення і затвердження науково-проєктної (науково-дослідної) документації з визначення меж та режимів використання історичного ареалу населеного місця, складу та змісту такої документації, а також порядку внесення змін і надання доступу до науково-проєктної документації з визначення меж і режимів використання історичного ареалу убезпечать об'єкти культурної спадщини від руйнування та знищення.

6.6. Право на освіту

Протягом 2024 року до Уповноваженого надходили звернення громадян щодо порушення їхніх прав у сфері освіти, які, зокрема, стосувалися: додержання прав здобувачів освіти з інвалідністю чи особливими освітніми потребами на належні умови здобуття освіти; сприяння реалізації законного права на отримання відстрочки від мобілізації для продовження здобуття освіти відповідних рівнів; сприяння в складанні іспитів студентами, які перебувають за кордоном, зокрема складових ЄДКІ; сприяння в здобутті вищої освіти на безоплатній основі (у разі наявності пільг)[47].

6.6.1. Професійна (професійно-технічна) освіта

(а) Право на освіту здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, які мають інвалідність та/або особливі освітні потреби

В рамках парламентського контролю Уповноважений виявив проблемне питання відсутності асистента майстра виробничого навчання в одному із закладів професійної (професійно-технічної) освіти, в якому здобувають освіту, зокрема, особи з інвалідністю.

Для з'ясування питання забезпечення закладів професійної (професійно-технічної) освіти асистентами майстрів виробничого навчання в листопаді 2024 року був проведений дистанційний моніторинг, яким охоплено 10 регіонів країни. Моніторингом встановлено відсутність посади асистента майстра виробничого навчання (асистента учня) в Типовому штатному розпису ЗП(ПТ)О).

Уповноважений надав відповідні рекомендації МОН та об'єктам моніторингу.

У грудні МОН надало інформацію про внесення змін до Типових штатних нормативів ЗП(ПТ)О в частині внесення до штатного розпису посади майстра виробничого навчання.

На сьогодні існує нагальна потреба в прийнятті нового Закону України про професійну освіту. Наразі професійна освіта регулюється Законом України «Про професійну (професійно-технічну освіту)»[48], прийнятим у 1998 році, який є застарілим та не відповідає реаліям сьогодення.

Прийняття нового закону передусім необхідно для формування основних підходів до управління і фінансування закладів професійної (професійно-технічної) освіти, посилення престижності профтехосвіти, вмотивованості викладачів, а також приведення сфери професійної освіти у відповідність до вимог Закону України «Про освіту»[49].

У 2024 році МОН розроблено проєкт Закону «Про професійну освіту». Уповноваженим було висловлено низку зауважень до проєкту акта: зокрема в частині розширення категорії представників неповнолітніх здобувачів освіти (відповідно до положень Сімейного та Цивільного кодексів України) під час відрахування із закладу освіти; виключення норми щодо позбавлення здобувача освіти академічної стипендії як заходу впливу до здобувача професійної освіти за систематичне невиконання ним обов’язків учасника освітнього процесу, зазначених в законопроєкті; оплати праці педагогічних працівників.[50]

6.6.2. Фахова передвища, вища освіта

(а) Право здобувачів освіти з інвалідністю чи особливими освітніми потребами на належні умови здобуття освіти

До Уповноваженого надходили звернення громадян — осіб з інвалідністю, а також з особливими освітніми потребами (далі — ОПП) — щодо неможливості складання ними ЄДКІ через стан здоров’я.

У липні–серпні 2024 року Уповноважений провів дистанційний моніторинг з метою вивчення

питання забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю та осіб з ОПП — здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальностей 081 «Право» та 293 «Міжнародне право», атестація за якими здійснюється у формі ЄДКІ.

Моніторинг засвідчив наявність проблемних питань у забезпеченні здобувачів освіти з категорії осіб з інвалідністю та осіб з ООП належних умов здобуття освіти (складання ЄДКІ).

Зокрема, особи із порушенням зору не можуть технічно прочитати завдання ЄДКІ, особи з порушенням опорно-рухового апарату не можуть прибути безпосередньо до пункту тестування, в якому складають ЄДКІ.

Із аналізу наданої інформації вбачається, що питання забезпечення умов для складання ЄДКІ особами з інвалідністю та особами з ООП потребує системного підходу. Водночас законодавством наразі не передбачено окремих умов щодо складання ЄДКІ такими здобувачами освіти або звільнення їх від ЄДКІ.

Уповноваженим надано відповідні рекомендації МОН, зокрема щодо розробки проєкту Положення про умови проведення ЄДКІ, яким буде питання створення умов для складання ЄДКІ особами з інвалідністю та ООП, які опрацьовуються.

(b) Право на здобуття освіти відповідного рівня

Протягом 2024 року до Уповноваженого надходили звернення від громадян здобувачів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти щодо порушення їхнього права на здобуття освіти відповідного рівня у зв'язку з неможливістю скористатись своїм правом на отримання відстрочки від мобілізації, передбаченої пунктом 1 частини третьої статті 23 Закону України про мобілізацію[51].

За результатами розгляду звернень встановлено, що для отримання відстрочки необхідно надати Довідку з Єдиної електронної бали з питань освіти (далі — ЄДЕБО), в якій зазначається про здобуття рівня освіти, що є вищим за раніше здобутий рівень освіти. Водночас при визначенні послідовності здобуття освіти відповідно до алгоритму МОН береться до уваги факт відрахування з попереднього (незавершеного) навчання без одержання відповідного рівня освіти (тобто закінчення навчання) та, як наслідок, відсутності відповідного документа про здобуту освіту.

Уповноважений надав рекомендації МОН щодо перегляду алгоритму визначення послідовності здобуття освіти. Однак МОН зазначило, що після першого зарахування на навчання для здобуття відповідного рівня освіти, особі, яка приступила до навчання, надавалися необхідні освітні послуги, які забезпечували формування знань, умінь, навичок та загальних компетентностей на тому самому рівні вищої освіти, залишається сталою. Повторне зарахування означає, що особа знову формуватиме такі знання, уміння, навички та загальні компетентності.

Наразі питання залишається неврегульованим.

6.7. Захист прав споживачів

Протягом 2024 року до Уповноваженого надходили звернення від громадян про порушення їхніх прав як споживачів товарів, робіт і послуг, серед яких найбільше стосувалися нарахування заборгованості за житлово-комунальні послуги та припинення їх надання, а також виконання кредитних зобов'язань перед банками та фінансовими установами у період дії правового режиму воєнного стану.

6.7.1. Нарахування споживачам заборгованості за послуги з постачання і розподілу електричної енергії за період перебування населеного пункту під тимчасовою окупацією Російською Федерацією

До Уповноваженого зверталися громадяни щодо неправомірного нарахування їм заборгованості за послуги з постачання та розподілу електричної енергії за період тимчасової окупації територій РФ, невиконання оператори системи розподілу вимог Постанови КМУ № 206[52], якою забороняється нараховувати плату за житлово-комунальні послуги та стягувати заборгованість за ці послуги, утвореної після 24 лютого 2022 р. за відповідний період окупації.

До Уповноваженого звернулися члени одного із садових товариств Харківщини про нарахування їм заборгованості та пені за послуги з постачання та розподілу електричної енергії за період перебування території під тимчасовою окупацією РФ з 24 лютого до 13 вересня 2022 року.

У межах відкритого за зверненням заявників провадження Уповноваженого надані рекомендації НКРЕКП про вжиття заходів реагування щодо забезпечення прав заявників. За результатами проведеної НКРЕКП позапланової перевірки на оператора системи розподілу накладено штраф за порушення ліцензійних умов з розподілу електричної енергії у розмірі 102 425 грн та зобов'язано здійснити перерахунок обсягів спожитої садовим товариством електричної енергії за період тимчасової окупації території РФ.

6.7.2. Порушення прав мешканців багатоквартирних будинків на відключення від систем централізованого теплопостачання та постачання гарячої води

Протягом 2024 року до Уповноваженого надходили колективні та індивідуальні звернення від громадян з Київської, Кіровоградської, Львівської та Чернігівської областей щодо порушення їхніх прав як споживачів на відключення від системи централізованого теплопостачання та встановлення у квартирах індивідуального опалення, передбачені пунктом 12 частини першої статті 7 Закону № 2189-VIII[53], оскільки ОМС тривалий час не розглядають їх заяви та не приймають відповідні рішення.

До Уповноваженого надійшло звернення співвласників багатоквартирного будинку про те, що Стрийська міська рада з вересня 2023 року не розглядає їхню спільну заяву про відключення багатоквартирного будинку від системи централізованого опалення та постачання гарячої води та не виносить це питання на засідання постійно діючої комісії для розгляду питань щодо відключення споживачів від мереж (систем) централізованого опалення (теплопостачання) та

постачання гарячої води.

У межах відкритого за зверненням заявників провадження Уповноваженого внесено подання Стрийській міській раді щодо забезпечення права співвласників багатоквартирного будинку на відключення від системи централізованого опалення та постачання гарячої води.

За результатами вжитих Уповноваженим заходів реагування Стрийська міська рада розглянула заяву співвласників багатоквартирного будинку про відключення від системи централізованого опалення та постачання гарячої води.

6.7.3. Порушення прав військовослужбовців, які зникли безвісти під час виконання бойового завдання або перебувають у російському полоні, на отримання пільг по сплаті кредиту.

Попри встановлені Законом № 2011-XII[54] пільги по сплаті кредиту, банки та фінансові установи продовжують нараховувати військовослужбовцям, які зникли безвісти під час виконання бойового завдання або потрапили у полон, відсотки за користування кредитом, штрафні санкції, пеню, а також подають судові позови про стягнення заборгованості.

До Уповноваженого звернулася мати двох військовослужбовців, які перебувають в полоні РФ, про те, що банк, в якому один із синів брав кошти у кредит, продовжує нараховувати відсотки та пеню по кредиту.

У межах провадження Уповноваженого встановлено, що син заявниці перебуває на військовій службі за контрактом, а пільги, передбачені пунктом 15 статті 14 Закону 2011-XII, не поширюється на військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом та брали або беруть участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією РФ проти України.

Уповноважений звернуся до Уряду з рекомендаціями про необхідність законодавчого врегулювання вказаного проблемного питання.

Рекомендації Уповноваженого враховані у прийнятому Законі № 3621-IX[55], яким врегульовано питання щодо поширення пільг, передбачених пунктом 15 статті 14 Закону № 2011-XII, на військовослужбовців незалежно від виду проходження військової служби.

Попри зміни в законодавстві, звернення заявниці до банку про припинення нарахування заборгованості по кредиту сина та її готовність сплатити основні платежі по кредиту, звернення Уповноваженого до банку, а також клопотання Командування Військово-Морських Сил ЗСУ до банку про надання військовослужбовцю кредитних канікул, банк звернувся до суду про стягнення заборгованості з військовополоненого Захисника України. Враховуючи статус боржника, суд зупинив розгляд справи до його звільнення з полону.

6.7.4. Порушення прав членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України в галузі поховання

Протягом 2024 року до Уповноваженого надходили колективні та індивідуальні звернення членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України з Полтавської області та м. Києва щодо порушення ОМС їхніх прав як користувачів місця поховання на встановлення

намогильних споруд за власні кошти, незабезпечення належного утримання кладовищ та місць поховань.

До Уповноваженого звернулися члени сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, які були поховані на відведеному секторі для почесних поховань на Лісовому кладовищі м. Києва, про порушення їх прав як користувачів місць поховання на встановлення намогильних споруд за власні кошти, у зв'язку із внесеними Київською міською радою змінами до рішення від 15 червня 2023 року № 6505/6546[56]*. У межах відкритого за зверненням заявників провадження Уповноваженого внесено подання Київській міській раді щодо забезпечення прав заявників на встановлення намогильних споруд.*

Враховуючи звернення родин померлих (загиблих) Захисників та Захисниць України до Київського окружного адміністративного суду про скасування відповідного рішення Київської міської ради, Уповноважений подав заяву про вступ у справу за позовом громадян до Київської міської ради як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні позивачів. На сьогодні судовий розгляд справи триває.

6.8. Право на безпечне довкілля

До Уповноваженого у 2024 році надходили звернення від громадян про порушення права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, які стосувалися: санітарного законодавства; забруднення атмосферного повітря; поводження з побутовими відходами та стану водних ресурсів.

6.8.1. Стан прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію Закону України «Про управління відходами» (далі — Закон про управління відходами)[57].

Закон про управління відходами від 20 червня 2022 року, який набрав чинності 09 липня 2023 року, повною мірою на практиці не застосовується у зв'язку з неприйняттям нормативно-правових актів, необхідних для його реалізації, до моменту набрання чинності цим Законом.

Уповноваженим здійснено моніторинг стану прийняття нормативно-правових актів, передбачених пунктом 8 Прикінцевих та перехідних положень Закону про управління відходами.

Станом на 01.01.2025 не прийнято 8 із 16 нормативно-правових актів, необхідних для реалізації цього Закону:

- чотири порядки щодо: виявлення та обліку відходів, власник яких не встановлений; державного обліку відходів та подання звітності; обліку відходів та форми до нього; розроблення програми контролю та моніторингу полігону та вимог до неї;

- правила щодо: технічної експлуатації установок зі спалювання відходів та установок із сумісного спалювання відходів; технічної експлуатації полігонів, припинення експлуатації, рекультивації та догляду за полігонами після припинення їх експлуатації;

- цільові показники щодо підготовки відходів до повторного використання, переробки, іншого матеріального відновлення, включаючи зворотне заповнення, та порядок їх виконання;

- типові форми обліку відходів.

Крім того, уніфікована форма акта[58], яка складається за результатами заходу державного нагляду (контролю), містить посилання на нечинний Закон України «Про відходи» та підзаконні нормативно-правові акти, які не відповідають чинному Закону про управління відходами.

Уповноваженим надано рекомендації Міндовкілля щодо розроблення вищезазначених нормативно-правових актів та внесення змін до уніфікованої форми акта, які опрацьовуються.

6.8.2. Стан розроблення, затвердження та виконання програм державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря

Постановою Кабінету Міністрів України № 827 від 14 серпня 2019 року[59] затверджено Порядок здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря (далі — Порядок). У пункті 18 Порядку встановлено, що для здійснення моніторингу атмосферного повітря для кожної зони та агломерації затверджується програма державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря (далі — програма).

У ІІІ кварталі 2024 року Уповноваженим здійснено безвиїзний моніторинг стану розроблення, затвердження та виконання вищезазначених програм органами управління якістю атмосферного повітря.

Моніторингом встановлено:

програму розробили та затвердили 32 з 42 органів управління якістю атмосферного повітря (ОВА: Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська; міські ради: Вінницька, Дніпровська, Житомирська, Запорізька, Криворізька, Львівська, Івано-Франківська, Полтавська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська та Київська міська військова адміністрація);

програму виконують лише 7 об’єктів моніторингу з 32, або 22%, а саме: Івано-Франківська, Сумська, Чернігівська ОВА, Криворізька, Львівська, Полтавська та Хмельницька міські ради;

програму не розробили три органи управління якістю атмосферного повітря, а саме: Донецька, Одеська ОВА, Миколаївська МР;

програму розробили, але не затвердили 6 органів управління якістю атмосферного повітря, а саме: Запорізька, Луганська, Миколаївська, Полтавська ОВА; Одеська, Харківська міські ради;

не оприлюднили програми (на дату проведення моніторингу) Кіровоградська та Сумська ОВА, Житомирська МР відповідно до пункту 20 зазначеного Порядку.

Також з'ясовано, що основними проблемними питаннями у здійсненні державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря є відсутність державного фінансування на розбудову та модернізацію державної системи спостережень за якістю атмосферного повітря.

Щодо зазначеної проблеми Міндовкілля поінформувало Уповноваженого, що ним опрацьовується питання щодо залучення міжнародної технічної допомоги для модернізації системи моніторингу якості повітря в Україні.

Уповноважений надав рекомендації органам управління якістю атмосферного повітря щодо розроблення, затвердження й оприлюднення вищезазначених програм. Зокрема, на виконання рекомендацій Уповноваженого Кіровоградською та Сумською ОВА, Житомирською МР оприлюднено програми, чим поновлено право на доступ до екологічної інформації, передбачене статтею 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»[60].

6.8.3. Невиконання органами місцевого самоврядування делегованих повноважень у сфері природоохоронного законодавства

До Уповноваженого надходили індивідуальні та колективні звернення від громадян, у яких повідомлялось, що ОМС не вживають заходи контролю за фактами порушення суб'єктами господарювання природоохоронного законодавства. За результатами розгляду звернень з'ясовано системну проблему, пов'язану із невиконанням ОМС делегованих повноважень, передбачених Законом про місцеве самоврядування[61], щодо здійснення контролю за діяльністю суб’єктів господарювання у сфері управління побутовими відходами та за використанням та охороною земель.

До Уповноваженого надійшло колективне звернення жителів с. Хотів Обухівського району Київської області щодо зливання впродовж чотирьох років асенізаторським транспортом нечистот на земельні ділянки Феодосіївської ТГ Київської області. За зверненням відкрито провадження Уповноваженого та надано рекомендації Держекоінспекції щодо проведення заходу державного нагляду (контролю) за діяльністю КП «Хотів».

Встановлено низку системних порушень: не оформлено речові права на земельні ділянки під очисними спорудами (поля фільтрації); відсутні дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел та на користування надрами; не вживаються заходи щодо запобігання негативному впливу на земельні ділянки та ліквідації наслідків такого впливу; не забезпечується захист земель від засмічення; не здійснюється облік водовідведення на очисні споруди (поля фільтрації) та інші.

В результаті у КП «Хотів» посадову особу притягнуто до адміністративної відповідальності;

Держводагентством підготовлено та направлено до Київського окружного адміністративного суду позов щодо скасування КП «Хотів» дозволу на спеціальне водокористування; надано вимогу Феодосіївській сільській раді Обухівського району Київської області щодо вжиття заходів контролю за додержанням КП «Хотів» вимог природоохоронного законодавства, термін виконання якої — до 16.06.2025.

6.8.4. Права людини на безпечні для життя та здоров'я водні ресурси

За результатами розгляду звернень та проведених моніторингів Уповноваженого у 2024 році встановлено, що проблемні питання додержання права на безпечні водні ресурси переважно стосувалися забруднення вод скидами стічних вод та порушення зон санітарної охорони водних об'єктів.

До Уповноваженого надійшло колективне звернення жителів села Таценки Обухівського району Київської області щодо порушення ТОВ «Українська промислово-виробнича компанія» (далі — ТОВ «ПВК Україна») та ДП «Радпол» законодавства про охорону і раціональне використання вод та відтворення водних ресурсів (щодо порушення зони санітарної охорони джерела питного водопостачання — свердловини). За зверненням відкрито провадження Уповноваженого та надано рекомендації Держекоінспекції та Держгеонадра щодо проведення заходу державного нагляду (контролю).

Держекоінспекцією встановлено, що ТОВ «ПВК Україна» та ДП «Радпол» не виконують умови висновку з оцінки впливу на довкілля в частині дотримання режиму зон санітарної охорони джерел питної води: видано припис про усунення виявлених порушень, посадову особу ТОВ «ПВК УКРАЇНА» притягнуто до адміністративної відповідальності.

Держгеонадра встановлено порушення ДП «Радпол» умов спеціального дозволу на користування надрами: накладено штрафні санкції у розмірі 10,2 тис. грн, які добровільно сплачено та анульовано спеціальний дозвіл на користування надрами.

6.8.5. Заходи державного нагляду (контролю) в умовах дії правового режиму воєнного стану

Актуальним залишається питання відновлення заходів державного нагляду (контролю) у різних сферах діяльності суб’єктів господарювання, які впливають на права громадян.

У Щорічних доповідях про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2022[62] та 2023[63] роки Уповноваженим надавалися рекомендації Уряду щодо необхідності відновлення заходів державного нагляду (контролю) на всіх територіях, на яких не ведуться бойові дії та не є окупованими, які не враховані.

Протягом 2024 року до Уповноваженого надходили звернення громадян щодо порушення їхніх прав у сферах охорони навколишнього природного середовища, містобудівної діяльності, використання та охорони земель, питної води та питного водопостачання.

За результатами розгляду окремих звернень громадян встановлено причини, внаслідок яких заходи державного нагляду (контролю) не здійснюються у вищезазначених сферах.

(а) у сфері навколи■нього природного середовища

Міндовкілля не надано дозвіл Держекоінспекції на проведення позапланових заходів державного нагляду (контролю) суб'єктів господарювання м. Запоріжжя, які забруднюють атмосферне повітря, у зв'язку із тим, що їх проведення створить адміністративне навантаження та тиск на основні діючі підприємства міста.

У межах відкритого провадження за зверненням громадян проведено робочу нараду за участі працівників Секретаріату Уповноваженого, представників Міндовкілля та Запорізької ОВА.

Результатом наради стали рекомендації Запорізької ОВА для промислових підприємств міста здійснювати поетапне зниження викидів при несприятливих метеорологічних умовах.

(b) у сфері державного контролю за використанням та охороною земель

За даними Держгеокадастру, у 2024 році надійшло 904 звернення від громадян щодо порушення їхніх земельних прав, які можливо встановити під час перевірки, за якими не проведено жодного позапланового заходу державного нагляду (контролю).

Мінагрополітики поінформувало, що Держгеокадастр не звертався за отриманням дозволів на здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) у 2024 році за такими зверненнями.

Уповноваженим здійснено аналіз виконання Держгеокадастром заходів державного нагляду (контролю) при здійсненні перевірки відповідності власників земельних ділянок сільськогосподарського призначення вимогам, визначеним статтею 130 ЗК України[64]. Встановлено, що в період 2021 – лютий 2022 року здійснено 304 таких заходів, а у 2023–2024 роках такі заходи не здійснювалися.

(c) у сфері містобудівної діяльності

У 2024 році до ДІАМ надійшло 1382 звернення від громадян щодо порушень вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, з яких 40 потребували перевірки в рамках державного контролю. Крім того, отримано 254 звернення щодо порушення прав громадян об'єктом нагляду під час виконання ним повноважень у сфері містобудівної діяльності, з яких 4 потребували проведення перевірок.

За даними ДРС, у 2024 році здійснено 54 заходи державного архітектурно-будівельного контролю, та 6 заходів державного архітектурно-будівельного нагляду.

У межах розгляду Уповноваженим колективної скарги жителів м. Тернополя щодо стверджуваного незаконного будівництва багатоквартирних житлових будинків у м. Тернопіль встановлено, що заявники неодноразово зверталися до ДІАМ із проханням проведення позапланового заходу державного архітектурно-будівельного нагляду, однак такі звернення були відхилені через відсутність загрози, що має негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища, забезпечення безпеки держави та необхідності проведення відповідного позапланового заходу.

Необхідність обґрунтування такого негативного впливу, а також погодження проведення позапланового заходу державного архітектурно-будівельного нагляду з центральним органом

виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у відповідній сфері, передбачена наказом Мінрозвитку № 424 від 19.05.2023 «Про проведення позапланових заходів державного архітектурно-будівельного контролю (нагляду) на період воєнного стану»[65].

Уповноваженим 24.12.2024 внесено подання до Мінрозвитку щодо приведення у відповідність вимогам чинного законодавства зазначеного вище наказу з врахуванням того, що заходи державного архітектурно-будівельного нагляду не є заходами державного нагляду (контролю) проведення яких, обмежені Постановою № 303[66].

(d) у сфері питної води та питного водопостачання

Відповідно до покладених завдань Держпродспоживслужба здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням санітарного законодавства, санітарного й епідемічного благополуччя населення, зокрема у сферах питної води, питного водопостачання, водовідведення.

Починаючи з 01.10.2023 Держпродспоживслужба не здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням санітарного законодавства у цих сферах.

З позиції Держпродспоживслужби встановлено, що після введення в дію Закону України «Про систему громадського здоров’ я»[67] орган, уповноважений здійснювати функції державного санітарно-епідеміологічного нагляду на відповідних територіях, відсутній. Аналогічна позиція викладена й Міністерством економіки України у своїх листах.

Для врегулювання законодавчої прогалини Держпродспоживслужбою розроблено проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог санітарного законодавства у сферах громадського здоров’я та санітарно-епідемічного благополуччя населення», однак цей законопроєкт не підтримується МОЗ.

З позиції МОЗ запропоновані зміни загрожують поверненням до старої, неефективної системи державного контролю, яка не відповідає сучасним європейським підходам до профілактики та нагляду за громадським здоров'ям, закріпленим у чинному законодавстві України.

МОЗ розробляється законопроєкт, який відповідатиме міжнародним зобов'язанням України.

У серпні 2024 року до Уповноваженого надійшло звернення від жителів м. Умань Черкаської області щодо порушення їхніх прав як споживачів послуги централізованого водопостачання у зв’язку з неналежною якістю водопровідної води. На підтвердження надано сертифікат аналізу водопровідної води, згідно з яким вода не відповідає нормам для питної води, у воді виявлено перевищення норми каламутності та вмісту заліза, а також коліформні бактерії.

У межах відкритого за зверненням заявників провадження Уповноваженого надано рекомендації Держпродспоживслужбі щодо здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням вимог санітарного законодавства комунальним підприємством «Уманьводоканал». Проте заходи санітарно-епідеміологічного нагляду не проведено.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Міністерству оборони України, Міністерству юстиції України, Міністерству фінансів України спільно з Національним банком України:

- розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України проєкт закону України щодо заборони банкам та фінансовим установам протягом дії воєнного стану в Україні та шести місяців після місяця, в якому воєнний стан буде припинено або скасовано, здійснювати будь-які дії щодо примусу військовослужбовців до оплати заборгованості по кредиту, подавати судові позови, проводити стягнення заборгованості у примусовому порядку.

Міністерству фінансів України:

- забезпечити достатнє фінансування на закупівлю бланків посвідчень окремих категорій громадян з метою покриття їх фактичної потреби.

Міністерству культури та стратегічних комунікацій України:

- провести повну цифровізацію інфраструктури музеїв, зокрема створити інформаційну систему для Музейного фонду України;
- створити та впровадити загальний реєстр викрадених з України культурних цінностей під час війни;
- розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України проєкт постанови щодо порядку визначення меж і режимів використання історичного ареалу населеного місця, порядку розроблення, затвердження та оприлюднення науково-проєктної (науково-дослідної) документації;
- розробити науково-проєктну документацію з визначення меж та режимів використання буферних зон об’єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Міністерству розвитку громад та територій України

- розробити та затвердити зміни до Порядку відключення споживачів від мереж (систем) централізованого опалення (теплопостачання) та постачання гарячої води в частині спрощення процедури відключення власників (співвласників) будівель, зокрема житлових будинків, квартир та нежитлових приміщень багатоквартирних будинків від мереж (систем) централізованого опалення (теплопостачання) та постачання гарячої води.

Міністерству освіти і науки України:

- затвердити Положення про умови проведення Єдиного державного кваліфікаційного

іспиту, в якому буде унормовано питання створення умов для складання ЄДКІ особами з інвалідністю або з особливими освітніми потребами;
- привести у відповідність до норм чинного законодавства у сфері освіти алгоритм встановлення послідовності рівнів здобуття освіти, який використовується під час формування довідки про здобувача освіти за даними ЄДЕБО.
- здійснити комплексний перегляд умов оплати праці педагогічних та науково-педагогічних працівників у межах наявних фінансових ресурсів та з урахуванням умов воєнного стану привести у відповідність Закон України «Про освіту» до вимог Конституції України.

Міністерству соціальної політики України:

- розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України:
- проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» щодо механізму зарахування до страхового стажу періодів роботи, за які роботодавець не сплатив ЄСВ, за умови подання ним звітності про нараховані внески;
- проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796-XI для врегулювання проблемних питань здійснення доплати до пенсії непрацюючим пенсіонерам, які проживають на території радіоактивного забруднення;
- проєкт постанови щодо порядку обчислення страхового стажу для забезпечення реалізації Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання питання обчислення страхового стажу та пенсійного забезпечення» від 25 квітня 2024 року № 3674-IX;
- проєкт постанови про внесення змін до Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2021 р. № 1040, щодо призначення компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на професійній основі, в частині, що стосується висновку про стан здоров'я особи, яка потребує таких послуг;

Міністерству з питань стратегічних галузей промисловості України:

- запровадити систему навчання та інструктажів для операторів критичної інфраструктури з метою підвищення якості та точності внесення даних до Реєстру об'єктів критичної інфраструктури.

Мінекономіки:

- розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України проєкт постанови щодо внесення змін до постанови від 13 березня 2022 року № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» для відновлення здійснення заходів державного нагляду (контролю) на всіх територіях, на яких не ведуться бойові дії та які не є окупованими.

Міністерству охорони здоров'я України:

- розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України проєкт закону України з метою врегулювання питання здійснення державного нагляду (контролю) за

дотриманням вимог санітарного законодавства у сферах господарської діяльності, які можуть становити ризик для здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення;
- розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України проєкт змін до постанови Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 р. № 1303 «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань» в частині доповнення переліку категорій захворювань синдромом Швахмана-Даймонда, у разі амбулаторного лікування яких лікарські засоби відпускаються безоплатно;
- затвердити національний класифікатор рідкісних (орфанних) захворювань;
- актуалізувати галузеві стандарти у сфері охорони здоров'я (настанови, стандарти та уніфіковані клінічні протоколи) для виявлення, ранньої діагностики та лікування пацієнтів, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання;
- організувати та провести інформаційні кампанії щодо прав громадян на одержання медичних послуг, зокрема з питань репродуктивного здоров'я, за рахунок коштів державного бюджету.

Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України:

- розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України нормативно-правові акти, необхідні для реалізації Закону України «Про управління відходами».

Міністерству фінансів України, Міністерству соціальної політики України, Пенсійному фонду України:

- вжити заходи для забезпечення погашення заборгованості з пенсійних та соціальних виплат за рішеннями національних судів.

Міністерству охорони здоров'я України, обласним, Київській міській державній адміністрації:

- розробити та впровадити регіональні програми соціально-психологічної підтримки пацієнтів, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання.

Національній службі здоров'я України:

- запровадити коефіцієнт розрахунку оплати за надання допомоги орфанним пацієнтам в межах програми медичних гарантій

Одеській ОВА, Миколаївській міській раді:

- розробити та затвердити програми державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря.

Запорізькій, Миколаївській, Полтавській ОВА, Одеській, Харківській міським радам:

- затвердити програми державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря.

[1] Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV, п. 14^{-6}.1. Прикінцевих положень: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text

[2] Постанова Кабінету Міністрів України від 8 березня 2022 р. № 225 «Деякі питання порядку проведення медико-соціальної експертизи на період дії воєнного стану на території України» ред. від 31.03.2022: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225-2022-%D0%BF/ed20220331#Text

[3] https://ombudsman.gov.ua/report-2022/sotsialna-derzhava, https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-6-sotsialni-ekonomichni-ta-kulturni-prava

[4] Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання питання обчислення страхового стажу та пенсійного забезпечення» від 25 квітня 2024 року № 3674-IX: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-20#Text

[5] Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text

[6]Закон України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» від 9 листопада 2023 року № 3460-IX (пункти 10, 12 розділу «Прикінцеві положення») ред. від 09.11.2023: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20/ed20231109#Text

Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 р. № 1409 «Питання оплати праці державних службовців на основі класифікації посад у 2024 році»: ред. від 29.12.2023 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1409-2023-%D0%BF/ed20231229#Text

7 Постанова Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2016 р. № 622 «Деякі питання пенсійного забезпечення окремих категорій осіб» ред. від 01.01.2020: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622-2016-%D0%BF/ed20200101#Text

[8] Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2024 р. № 823 «Про внесення змін до Порядку призначення пенсій деяким категоріям осіб»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2024-%D0%BF#Text

[9] Постанова Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2024 р. № 185 «Про індексацію пенсійних і страхових виплат та додаткових заходів щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2024 році»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2024-%D0%BF#Text

[10] Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796-XI: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12/ed20070709#Text

[11] детальніше дивіться у Розділі 8.3.5. Права людини та конституційне судочинство

[12] Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2025 р. № 222 «Про внесення змін до деяких постановКабінету Міністрів України з питань надання субсидій»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-2025-%D0%BF#Text

[13]Постанова Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2021 р. № 1040 «Деякі питання призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності на професійній основі» ред. від 30.12.2022: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1040-2021-%D0%BF#Text

[14] Постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2024 р. № 1156 «Про затвердження бюджету Пенсійного фонду України на 2024 рік»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1156-2024-%D0%BF#Text

[15] Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2021 р. № 902 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення виконання рішень суду» ред. 28.05.2024: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/902-2021-%D0%BF/ed20240528#Text

[16] Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12/ed20070709#Text

[17] Закон України «Про жертви нацистських переслідувань» від 23 березня 2000 року № 1584-III: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1584-14/ed20070709#Text

[18] Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2024 р. № 1174 «Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення виконання рішень суду»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2024-%D0%BF#Text

[19] Наказ МОЗ України від 28.02.2023 № 408 «Про затвердження Реєстру відомостей щодо граничних оптово-відпускних цін на деякі лікарські засоби, що закуповуються за бюджетні кошти та підлягають референтному ціноутворенню, станом на 01 лютого 2023 року» ред. від 28.02.2023: https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukraini-vid-28022023--408-pro-zatverdzhennja-reestru-vidomostej-schodo-granichnih-optovo-vidpusknih-cin-na-dejaki-likarski-zasobi-scho-zakupovujutsja-za-bjudzhetni-koshti-ta-pidljagajut-referentnomu-cinoutvorennju-stanom-na-01-ljutogo-2023-roku.

[20] Постанова КМУ від 17.08.1998 № 1303 «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань» ред. від 01.01.2025: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1303-98-%D0%BF#Text

[21] Розпорядження КМУ від 11 жовтня 2021 р. № 1235-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи надання медичної допомоги пацієнтам, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання, на 2021-2026 роки»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1235-2021-%D1%80#Text

[22] Національний перелік основних лікарських засобів, затверджений постановою КМУ від 25

березня 2009 р. № 333 «Деякі питання державного регулювання цін на лікарські засоби і вироби медичного призначення» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2009-%D0%BF#Text.

[23] Розпорядження КМУ від 30 вересня 2024 р. № 922-р «Про схвалення Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2024-%D1%80#Text

[24] Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)» від 22.11.2023 № 3496-IX: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3496-20#Text

[25] Постанова КМУ від 28 червня 2024 року № 751 «Про схвалення Бюджетної декларації на 2025-2027 роки», https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-%D0%BF#Text

[26] Закон України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» від 19.11.2024 № 4059-IX, додаток 3: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text.

[27] Постанова КМУ від 11 лютого 2025 року № 156 «Деякі питання використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання окремих медичних послуг деяким категоріям осіб, які захищають/захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України», https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-2025-%D0%BF#Text

[28] Постанова правління Пенсійного фонду України від 26.01.2024 № 4-1 (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11.03.2024 р. за № 353/41698) «Про затвердження Порядку призначення, перерахування та здійснення страхових виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0353-24#n8

[29] Там само

[30] Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» від 22 листопада 2023 року № 3494-IX: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3494-20#Text

[31] Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text

[32] детальніше дивіться у Розділі… 8.3.5. Права людини та конституційне судочинство

[33] Закон України «Про одноразову грошову допомогу за шкоду життю та здоров'ю, завдану працівникам об'єктів критичної інфраструктури, державним службовцям, посадовим особам місцевого самоврядування внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України» від 20 березня 2023 року № 2980-IX: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2980-20#Text

[34] Закон України "Про критичну інфраструктуру" від 16 листопада 2021 року № 1882-IX: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text

[35] Постанова КМУ «Про затвердження Порядку ведення Реєстру об'єктів критичної інфраструктури, включення таких об'єктів до Реєстру, доступу та надання інформації з нього» від 28 квітня 2023 р. № 415: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/415-2023-%D0%BF#Text

[36] Секторальні органи – державні органи, відповідальні за формування та реалізацію державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури в окремому секторі критичної інфраструктури.

[37] Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.

[38] Постанова КМУ «Про оплату праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів і установ освіти і науки» від 10 липня 2019 р. № 822: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/822-2019-%D0%BF#Text

[39] Постанова КМУ «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 822 та зупинення її дії» від 15 листопада 2019 р. № 1044: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/822-2019-%D0%BF#Text

[40] Постанова Кабінету Міністрів України «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» від 30 серпня 2002 р. № 1298: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1298-2002-%D0%BF#Text. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» від 26.09.2005 № 557: зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03 жовтня 2005 р. за № 1130/11410: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1130-05#Text

[41] Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році. С. 140. https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-6-sotsialni-ekonomichni-ta-kulturni-prava.

[42] Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03 травня 2024 р. № 391-р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-2024-%D1%80#Text

[43] Закон України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)», від 05.06.2003 № 899-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-15#Text

[44] Проєкт Закону «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями» (реєстр. №0297 від 12.12.2024): https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/45436

[45] Проєкт Закону реєстр. №0297 від 12.12.2024 був ухвалений Верховною Радою України 25 лютого 2025 року та переданий на підпис Президента України

[46] Закон України «Про культуру» від 14.12.2010 № 2778-VI, стаття 16: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text

[47] Питання дошкільної та шкільної освіти описані у Розділі 5. Питання доступу до освіти для осіб, які перебувають за кордоном, розкриті у Розділі 10

[48] Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіт», від 10.02.1998 № 103/98-ВР: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text

[49] Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

[50] станом на 18.03.2025 проєкт Закону "Про професійну освіту" внесено на розгляд Кабінету Міністрів України

[51] Закон України «Про мобілізацію та мобілізаційну підготовку» від 21.10.1993 № 3543-XII, стаття 23: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text.

[52] Постанова Кабінету Міністрів України від 5 березня 2022 р. № 206 «Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану», п. 1, ред. від 30.12.2023, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/206-2022-%D0%BF#Text

[53] пункт 12 частини 1 статті Закон України “Про житлово-комунальні послуги” від 09.11.2017 № 2189-VIII: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text

[54] Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”, від 20.12.1991 № 2011-XII, п. 15 ст. 14 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text

[55] Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист», від 21.03.2024 № 3621-IX, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3621-IX#Text

[56] Рішення Київської міської ради від 09.11.2023 № 7288/7329 «Про внесення змін до рішення Київської міської ради від 15 червня 2023 року№ 6505/6546 "Про деякі питання функціонування секторів для почесних поховань, відведених на міських кладовищах" (зі змінами, внесеними рішенням Київської міської ради від 13 липня 2023 року № 6909/6950)», https://kmr.gov.ua/uk/content/rishennya-kyyivskoyi-miskoyi-rady-9088

[57] Закон України «Про управління відходами» ред. від 20.06.2022 № 2320-IX, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text

[58] Наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 26.11.2019 № 450: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1293-19#Text

[59] Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/827-2019-%D0%BF#Text

[60] Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII, стаття 25: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text

[61] Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», від 08.01.2025, стаття 33 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text

[62] Щорічна доповідь Уповноваженого про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році: https://ombudsman.gov.ua/report-2022/

[63] Щорічна доповідь Уповноваженого про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році: https://ombudsman.gov.ua/report-2023/

[64] Земельний кодекс України, ст. 130, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text

[65] Наказ Міністерства розвитку громад та територій України № 424 від 19.05.2023 «Про проведення позапланових заходів державного архітектурно-будівельного контролю (нагляду) на період воєнного стану» https://mtu.gov.ua/documents/2278.html

[66] Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 р. № 303 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text

[67] Закон України «Про систему громадського здоров'я», від 06.09.2022 № 2573-IX, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text